

Törvényességi vizsgálat

Pártfogó felügyelet és utógondozás

A felnőtt korúakkal szemben elrendelt pártfogó felügyelet büntetőjogi intézkedés végrehajtására, valamint az utógondozásra vonatkozó jogszabályok érvényesülésének kérdése évek óta foglalkoztatja a szakmai közvéleményt. A Legfőbb Ügyészség által végzett törvényességi vizsgálat célja annak megállapítása volt, hogy a pártfogó felügyeletre és az utógondozásra vonatkozó hatályos jogszabályokat miként hajtják végre; a pártfogó felügyelet céljának érvényesülését milyen okok nehezítik; a hatályos szabályozás megfelelően szolgálja-e a végrehajtás hatékonyságát. A vizsgálatot az ügyészek valamennyi büntetés-végrehajtási (továbbiakban: bv.) intézetben, rendőrkapitányságon, ügyészségen elvégezték, 600 pártfogoltat meghallgattak, valamint a hivatásos pártfogóikkal is megbeszéléseket folytattak. A vizsgálatához az ügyészségeken keletkezett iratok mellett a bv. intézetek és a rendőrkapitányságok iratai szolgáltak alapul. A vizsgálat kiterjedt a végrehajtás előkészítésére, nyilvántartására, rendjére.

Általános megállapítások

A pártfogó felügyelet hatálya alatt állók száma – 20 évre visszamenőleg vizsgálva – változó nagyságú volt. A legkevesebben 1978-ban, a legtöbben pedig 1988-ban álltak az év utolsó napján pártfogó felügyelet hatálya alatt. Az utóbbi négy évben emelkedő tendenciát tükröznek az adatok (1. sz. táblázat), a vádemelés elhalasztásával járó pártfogó felügyelettel pedig a pártfogó felügyelet alatt állók

száma akár többszörösére növekedhet. A vizsgálat idején számuk túllépte az ötezer főt (2. sz. táblázat), közöttük a nők aránya átlagosan 7,64 százalékot tett ki.

Jelenleg az országban összesen 68 hivatásos pártfogó foglalkozik felnőtt korúak pártfogó felügyeletével, akik emellett a közérdekű munka végrehajtásával kapcsolatos feladatokat is ellátják.

A bv. intézetek a szabadságvesztésből szabadulók pártfogó felügyeletének elrendelését igen kis arányban kezdeményezték. Az 1998-ban büntetését kitöltve szabaduló 4603 személy közül mind-

össze 2 esetben tettek előterjesztést a pártfogó felügyelet elrendelésére, a bv. bíró mindkét elítélt esetében a pártfogó felügyeletet el is rendelte.

1998-ban 4451 elítéltet bocsátottak feltételes szabadságra a bv. intézetekből, közülük 302 fő (6,78 százalék) esetében tettek előterjesztést a pártfogó felügyelet elrendelésére. A bv. bíró 161 feltételes szabadságra bocsátott elítéltnak (3,62 százalék) rendelte el a pártfogó felügyeletet (ebben a 34 fiatalokú elítélt is benne van).

Tapasztalható, hogy az utóbbi öt évben 21,76 százalékkal emelkedett a főbüntetés mellett alkalmazott pártfogó felügyelet is (5490-ről 7017-re).

A pártfogó felügyelet társadalmi hasznosságát, a bűnözés elleni küzdelemben betölthető fontos szerepét támasztja alá a visszaesési adatok tanulmányozásából levonható következtetés. 1990 és 1998 között a többszörös visszaesők, különös visszaesők, visszaesők; továbbá a visszaesőnek nem minősülő, de ismételt bűnelkövetők együttes aránya egy-egy évben közel 40 százalékát tette ki az összes jogerősen elítélt felnőtt korúnak. A szabadságvesztést töltők 60 százaléka bűnismétlőnek volt tekinthető. A pártfogó felügyelet alatt állók átlagosan több mint 90 százaléka nem vált ismételt bűnelkövetővé az intézkedés hatálya alatt (3. és 4. sz. táblázat). A pártfogó felügyelet magartási szabályainak megszegése miatt átlagosan 3-5 százalékuk ellen indult eljárás (5. és 6. sz. táblázat).

Az utógondozás előkészítése

Nézzük, miként történik a büntetés-végrehajtási intézetekben a pártfogó felügyelet és az utógondozás előkészítése.

1. A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 18. § (1) bekezdése előírja, hogy „*ha az elítélt pártfogó felügyelet alatt áll, az intézet a befogadásról hetvenkét órán belül tájékoztatja a pártfogó felügyeletet ellátó bíróságot*”. A bv. intézeteknek azonban az elítélt befogadásakor a legtöbb esetben csak a végrehajtási értesítés áll rendelkezésükre, ebből viszont nem derül ki, hogy az elítélt pártfogó felügyelet alatt áll. A befogadott pártfogó felügyeletéről csak abban az esetben szerzhetnek tudomást, ha a befogadásra kerülő magával hozza a személyi igazolványát; továbbá ha abba a pártfogó felügyelet tényét bejegyezték. Az ügyben eljáró hatóságoktól – előírás hiányában – tájékoztatást nem kapnak. A szabadságvesztés megkezdésére szóló felhívás (311. számú bírói nyomtatvány) egyébként nem tartalmazza, hogy az elítélt a befogadáshoz a személyi igazolványát vigye magával.

Megállapítható volt a vizsgálat során az is, hogy a jogerős ítélet sok esetben jelentős – számtalan alkalommal több hónapos, de nem ritkán féléves – késéssel érkezik meg a bv. intézethez, ahol csak ekkor értesülnek az előéleti adatokról, az esetleges pártfogó felügyelet tényéről. Ekkor kerülnek az intézetek abba a helyzetbe, hogy össze tudják hasonlítani a végrehajtási értesítés adatait a jogerős ítélettel. Ennélfogva nagyon sok esetben a jogszabály által előírt hetvenkét órás időtartam a bv. intézetek részéről betartathatatlan.

Ha a pártfogó felügyelet alatt álló személy elfogatóparancs alapján kerül az intézetbe, már a befogadás napján, illetőleg az első munkanapon értesítik az illetékes bírósági büntetés-végrehajtási csoportot

Pártfogó felügyelet hatálya alatt állók az év utolsó napján

1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	
Főváros	450	836	1215	1133	1155	1292	1049	1280	1071	1461	1340	1147	678	486	424	610	684	663	652	681	716
Baranya	63	194	345	364	396	284	374	354	397	381	364	294	171	117	101	162	118	126	84	108	137
Bács-Kisk.	107	254	413	489	440	442	506	448	535	561	556	423	200	195	198	208	198	220	327	124	239
Békés	45	118	181	163	180	205	207	227	251	254	144	244	134	111	122	196	211	184	168	185	229
Borsod	117	364	457	569	399	589	316	908	932	793	714	684	258	243	196	277	317	258	357	460	146
Csongrád	126	243	303	310	295	292	387	434	434	429	408	265	142	95	150	131	178	131	132	123	492
Fejér	88	184	305	324	335	297	358	367	312	297	339	342	207	87	109	171	150	132	145	156	233
Győr-Mos.	42	104	165	185	189	235	276	268	316	317	274	281	146	129	136	85	224	237	230	201	266
Hajdú	77	177	416	376	364	379	449	432	440	483	091	562	289	193	137	172	205	217	190	234	90
Heves	41	118	289	152	150	155	163	201	226	238	219	124	88	83	85	147	205	184	165	181	207
Jász-N.kun	68	175	243	232	222	276	326	303	400	444	863	462	222	172	81	86	128	135	192	267	314
Komárom	62	114	171	147	168	209	221	264	272	205	192	378	141	120	132	219	188	260	249	238	315
Nógrád	30	88	135	156	156	223	152	221	120	148	148	188	137	139	66	104	101	107	181	89	92
Pest	221	386	690	646	690	702	693	672	745	804	670	170	34	43	163	288	444	277	427	529	484
Somogy	60	148	230	214	259	296	305	277	324	321	343	504	303	197	113	150	163	184	180	274	304
Szabolcs	86	242	402	415	452	509	566	584	700	640	584	311	155	127	208	477	233	221	188	187	214
Tolna	32	68	141	118	128	141	145	481	228	167	153	152	89	46	78	120	131	96	82	89	95
Vas	31	74	124	149	162	172	194	178	207	207	234	249	122	65	58	97	99	116	100	124	122
Veszprém	59	146	231	201	214	246	292	327	300	336	232	258	206	125	273	117	126	124	192	151	132
Zala	43	123	289	228	229	343	263	234	252	266	243	145	139	172	214	222	227	235	220	211	218
Összesen:	1846	4156	6745	6571	6573	7287	7242	8460	8462	8752	9111	7183	3861	2945	3044	4039	4330	4107	4461	4612	5045

(továbbiakban: bv. csoport) a befogadásról.

Ha a rendőrség előzetesen letartóztatottként kíséri át a fogdából a pártfogoltat a bv. intézetbe, a személyi igazolvány a legtöbb esetben a rendőrségen marad.

A bűnügyi nyilvántartás szabályozásának (többször módosított 1979. évi 5. sz. tvr. – Btké. – 29. és 30. §-a közötti) elentmondásossága olyan gyakorlatot alakított ki, hogy a Belügyminisztérium Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó, Választási Hivatal Hatósági és Adatkezelési Főosztály Büntetéseket Nyilvántartó Osztálya valamennyi pártfogó felügyeletet nem tartja nyilván, hivatkozással a 30. §-ra, amelyben nem került megnevezésre ez a büntetőjogi intézkedés. A Legfőbb Ügyészség évek óta történő jelzései hatására is, a bűnügyi nyilvántartás tárgyában készült új törvényben ez már szerepel. Jelenleg csak a hivatásos pártfogó vagy a bv. csoport ez irányú érdeklődésére kerül sor arra, hogy az intézettől a tájékoztatást megadják. Ennek sincs azonban sem a bv. intézetnél, sem a bv. csoportnál írásbeli nyoma. A hivatásos pártfogók utaltak csak arra feljegyzéseikben, hogy vagy a bv. intézettől vagy a rendőri szervtől kapott tájékoztatás szerint a pártfogolt bv. intézetben van. Kivételesen fordult elő, hogy a pártfogó felügyelet alatt álló bv. intézetbe befogadásáról értesítették a bv. csoportot. Vannak ugyanakkor olyan bv. intézetek is, amelyekben külön utánjárás is tapasztalható volt e jogszabályi előírás teljesítése érdekében.

Ha a pártfogolt azon megye területén működő bv. intézetbe kerül befogadásra, ahol pártfogó felügyelet hatálya alatt is áll, abban az esetben nem jelent gondot a büntetőjogi intézkedésről való tudomásszerzés, mivel a hivatásos pártfogók „keresik” pártfogoltjukat és rendszeres

munkakapcsolat révén hivatalos tudomásra jut, hogy a pártfogolt büntetést tölt.

2. A bv. intézetek javaslataikat a pártfogó felügyelet elrendelésére általában kellő időben, két hónappal az elítélt feltételes szabadságra bocsátásának, illetve szabadságvesztése kitöltésének (együtt: szabadulásának) várható időpontja előtt megtették az intézet székhelye szerint illetékes bv. bírónak. Ez alól csak az egyik bv. intézet volt kivétel, amely a pártfogó felügyelet elrendelésére szóló javaslatát általában a szabadulás előtt két-három héttel tette meg, így a jogszabályi előírás nem tartotta be. Megjegyezhető ezzel kapcsolatban, hogy a pártfogó felügyelet végrehajtásának és az elítéltek utógondozásának részletes szabályairól szóló módosított 7/1979. (VI. 29.) IM-rendeletnek ezt a kötelezettséget előíró 8. § (1) bekezdése még mindig a Bv. tvr.-nek az 1993. évi XXXII. törvény 51. § (2) bekezdésével már hatályon kívül helyezett 93. §-ára utal a Btk. 82. § (2) bekezdése helyett.

3. A bv. intézeti előterjesztések a pártfogó felügyelet elbírálásához szükséges adatokat általában tartalmazták, segítették a megalapozott döntést [108/1979. (IK. 8.) IM-utasítás 33., illetve 106. §].

Tapasztalható, hogy az elítéltek a mielőbbi szabadulás reményében valótlan tényeket állítanak például családi kapcsolataikról. A nevelő általában tudja, hogy a büntetés-végrehajtás alatt a kötelékek hogyan alakultak, ezért az objektív körülményeket kell az előterjesztésben is megfogalmazni. Ezt a bv. intézetek túlnyomó többsége szem előtt tartja, s a bv. bírói döntéshez megfelelő és reális adatokat nyújtanak.

Eseti jelleggel, de előfordult, hogy az intézet a negatív elítélti magatartást nem a feltételes szabadság kedvezményéből történő kizárási tényezőként értékelte, ha-

Pártfogói felügyelet alatt állók 1998. december 31-én

Megye	Btk. 48. § (3) bek.	Btk. 72. § (4) bek.	Btk. 89. § (6) bek.	Btk. 82. § (2) bek.	Összesen
Főváros	183	55	478	–	716
Baranya	51	30	55	1	137
Bács-Kisk.	49	50	140	–	239
Békés	47	49	133	–	229
Borsod-A. Z.	145	53	294	–	146
Csongrád	31	23	92	–	492
Fejér	130	16	63	24	233
Győr-Moson	48	36	182	–	266
Hajdú-B.	51	8	31	–	90
Heves	20	21	165	1	207
Jász-Nk.	95	25	194	–	314
Komárom-E.	24	80	211	–	315
Nógrád	6	8	78	–	92
Pest	120	80	284	–	484
Somogy	46	25	233	–	304
Szabolcs	135	9	69	1	214
Tolna	12	17	66	–	95
Vas	7	11	104	–	122
Veszprém	46	14	72	–	132
Zala	41	19	158	–	218
Összesen:	1287	629	3102	27	5045

nem azt a pártfogó felügyelet elrendelésének indokaként fogalmazta meg.

A vizsgált időszakban nem egy ügyben rendelt el a bv. bíró bizonyítást a bv. felügyeleti ügyész indítványára, mivel a pártfogó felügyelet kezdeményezésére irányuló bv. intézeti előterjesztés sablonos, semmitmondó volt. Az előterjesztést készítő nevelőtiszt a bv. bírói meghallgatás során elismerte szubjektívizmusát. A bv. bíró végül is a meghallgatáson részt vevő bv. felügyeleti ügyész nevelői javaslattól eltérő indítványa szerinti döntést hozott.

4. A bv. intézetekben rendszeresített személyi lap hátoldalán található „szabadulásra tett intézkedés” rovat kitöltése már az elítélt befogadásakor megkezdődik. Ide kerülnek feljegyzésre a szabadulásra vonatkozó legfontosabb adatok, hogy az elítélt rendelkezik-e lakással, munkahellyel, megfelelő ruházattal, van-e pénze, hol található a személyi okmányai; valamint az intézet már közvetlenül a befogadásakor külön nyilatkoztatja arra nézve is, hogy a szabadulását követően hol kíván letelepedni.

A nevelési nyilvántartások az intézetből történő szabadulásra felkészítés érdekében tett intézkedésekről, az elítélt személyiségéről, családi és munkahelyi kapcsolatairól, elképzeléseiről, terveiről tartalmaznak adatokat. [6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 100. §.] Valamennyi megkísérelt, valamint sikeres kapcsolatfelvétel a számítógépes programon nyomon követhető. A nevelési anyag ugyanakkor esetenként egymásnak ellentmondó adatokat is tartalmazott. Az egyik bv. intézetben a nevelő megállapította, hogy az elítélt a szabaduláshoz szükséges ruházattal rendelkezik, míg a szociális előadó ennek ellenkezőjét állította.

Egy-két bv. intézetben viszont a nevelő nyilvántartásában nem volt nyoma, milyen intézkedéseket tettek annak érdekében, hogy az elítélt megfelelően felkészüljön a szabadulásra. Nem volt nyoma továbbá a volt vagy leendő munkáltatóval folytatott levelezésnek; az elítélt felhívásának arra, hogy a munkahelye, lakása biztosítása érdekében intézkedjen; az elítélt e tárgyban történt meghallgatásáról készült jegyzőkönyvnek, feljegyzésnek; a hivatásos pártfogó bv. intézet részéről történt megkeresésének. Amennyiben a vonatkozó tevékenységnek nincs nyoma a nevelői nyilvántartásban, ez arra utal, hogy abban a bv. intézetben a pártfogoltak szabadulásra felkészítése nem előírászerű [7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 13. § (2) bek.].

5. A bv. intézetekben tartott vizsgálatok alkalmával nem lehetett olyan esetet találni, hogy a feltételes szabadság mellőzése esetén, a végleges szabadulásnál a bv. intézet kezdeményezte volna a pártfogó felügyelet elrendelését. Ha egy elítélt még az intézeti szabályokhoz sem tud alkalmazkodni, a teljes kitöltés esetén még indokoltabb lenne a pártfogó felügyelet elrendelése.

6. A bv. intézetek pártfogó felügyelet alá helyezéseket is kezdeményező előterjesztései között elenyésző számban volt olyan, amely külön magatartási szabály előírására szóló javaslatot is tartalmazott. A vizsgálat mindössze hét bv. intézetben tapasztalta, hogy javaslatot tettek külön magatartási szabály előírására is.

A pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek túlnyomó többsége a külön magatartási szabályok előírását azért tartja jelentősnek, mivel ezáltal munkájuk és ellenőrzési tevékenységük teljesebbé és konkrétabbá válik, ezeket a pártfogolttól számon lehet kérni. A külön magatartási szabályok javasolásától, előírásától idegenkedés a pártfogó felügyelet hatékonyságát nehezíti. Pozitív példaként hozható fel az egyik megyében követett gyakorlat. Az itt működő mindhárom intézettel kapcsolatban a meghallgatás napján vagy az azt megelőző napon a bv. bírák a bv. intézet képviselője és a bv. felügyeleti ügyész jelenlétében „quasi előkészítő ülést” tartanak, ahol a megállapítandó magatartási szabályokkal kapcsolatosan minden jelenlévő előzetesen megteszi javaslatát, észrevételeit.

7. A rendőrkapitányságoknak küldött szabadítási értesítés általában nem tartalmazta a pártfogó felügyeletet. Ennek oka az volt, hogy a számítógépes program erre nem tért ki. Ha az igazgatási szolgálat figyelmét az elítélt pártfogó felügyelete nem kerülte el, külön rájegyezték, ellenkező esetben a rendőrkapitányság hivatalosan nem értesült a szabadult elítélt pártfogó felügyeletéről.

Az elítélt által a rendőrségen felmutatott szabadulási igazolás tartalmazza ugyan a pártfogó felügyeletet, azonban ez az adat nem jutott el mindig a rendőrkapitányságon a megfelelő szolgálati ághoz,

Pártfogói felügyelet megszüntése újabb bűncselekmény elkövetése vagy a magatartási szabályok megszegése miatt 1998-ban

Megye	Btk. 48. § (3) bek.		Btk. 72. § (4) bek.		Btk. 89. § (6) bek.		Btk. 82. § (2) bek. bcs.	Összesen	
	bcs.	msz.	bcs.	msz.	bcs.	msz.		bcs.	msz.
Főváros	21	23	3	2	10	16	–	34	41
Baranya	1	–	–	–	2	–	–	3	–
Bács Kisk.	4	1	1	–	6	1	–	11	2
Békés	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Borsod-A.	7	5	–	–	14	10	–	21	15
Csongrád	5	–	2	–	11	–	1	19	–
Fejér	3	3	1	1	10	2	1	15	6
Győr-Mos.	6	–	1	–	6	1	–	13	1
Hajdú-B.	4	–	–	–	3	–	–	7	–
Heves	3	1	–	–	3	3	–	6	4
Jász-Nk.	4	3	3	–	12	7	–	19	10
Komárom-E.	1	3	6	–	1	–	–	8	3
Nógrád	–	–	3	2	6	1	–	9	3
Pest	11	–	–	–	3	3	–	14	3
Somogy	3	1	–	1	8	4	–	11	6
Szabolcs	5	–	–	–	3	–	–	8	–
Tolna	1	–	–	–	1	–	–	2	–
Vas	–	–	1	–	5	–	–	6	–
Veszprém	2	–	–	–	6	–	–	8	–
Zala	4	–	7	–	22	2	–	33	2
Összesen:	85	40	28	6	132	50	2	247	96

így mind a nyilvántartás, mind pedig az ellenőrzés objektív okok miatt nem teljesült.

A szabadítási értesítések pontatlansága a központi számítógépes program hiányosságából eredt, ez oly módon kiküszöbölhető, ha beillesztik a pártfogó felügyeletet is a programba.

A vizsgálat során azonban lehetett találni olyan bv. intézeti értesítőt is, amely tartalmazta a pártfogó felügyelet lejártának napját, sőt olyat is, amely a pártfogó felügyelet tényén kívül a külön magatartási szabályokat tartalmazta. Ezt általában kötelezővé kellene tenni.

8. A bv. intézetek az elítéltek személyi igazolványát a befogadást követően az állandó lakóhely szerint illetékes rendőrkapitányságnak küldik meg. Ez abban az esetben is így történik néhány bv. intézetnél, ha az elítélt más tartózkodási helyet jelöl meg, mint ami a személyi igazolványában szerepel. Az elítélt előadása szerinti lakhely-változtatási szándéka hitelességét az intézet nem vizsgálja, hanem felhívja a szabaduló figyelmét arra, hogy annál a rendőrkapitányságnál kell jelentkeznie szabadulását követően, ahová személyi igazolványát az intézet a befogadásakor meg-

küldte. Pl. a személyi igazolványnak az abban szereplő állandó lakóhelytől eltérő más, az elítélt által utólag megjelölt lakóhely szerint illetékes rendőrkapitánysághoz történő megküldése iránt néhány bv. intézet nem intézkedett, ami elmentés a 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 9. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezéssel.

9. A bv. intézetekből – egyetlen bv. intézetet kivéve – nem szabadult olyan pártfogó felügyelet alá helyezett elítélt, akinek letéti, keresményi pénzét vagy annak bíróság által megállapított hányadát az illetékes bírósági gazdasági hivatal letéti számlájára az előírt külön magatartási szabály alapján át kellett volna utalni [7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 6.§ (1) bek., 10. §, 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 165. §].

A pártfogó felügyelet elrendelésekor nem foglalkoztak azzal, hogy az elítélt pártfogói irányításához és ellenőrzéséhez a keresménye, illetve a letéti pénze pártfogói kezelése is szükséges-e.

10. A súlyosan beteg vagy mozgásában korlátozott elítélt haza-, vagy egészségügyi intézménybe szállítása érdekében a bv. intézetek az előfordult néhány esetben a 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 205. §-ában előírtaknak megfelelően intézkedtek.

Például az egyik megyei bv. intézet lefelben értesítette az elítélt hozzátartozóit, hogy gondoskodjanak a szabadulás napján történő hazaszállításáról. Az intézet azonban arra is felkészült, hogy a hozzátartozók jelentkezésének elmaradása esetén az elítéltet intézeti járművel szállítsák haza, mivel a mentőszolgálat elzárkózott ettől az illetékes miniszter egyetértésével is kiadott 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet 205. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés ellenére.

Más bv. intézetben lévő elítélt előrehaladott agysorvadásban szenvedett és mozgásában ezáltal jelentősen korlátozott volt, önállóan nem is tudott közlekedni, ezért az elítéltet lakóhelyéhez legközelebb eső megyei bv. intézetbe szállították át a szabadulása előtt.

11. A bv. intézet – a 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 13. §-ának előírása alapján – köteles megállapítani, hogy az elítélt szabadulása után hol kíván letelepedni és rendszeres munkát vállalni. Köteles elősegíteni továbbá, hogy az elítélt rendezze a szabadulás utáni letelepedésével és munkába állásával kapcsolatos ügyeit. Ennek érdekében – az intézet rendjének sérelme nélkül – családtagjaival, volt vagy leendő munkáltatójával, a leendő pártfogóval levelezhet és szükség esetén személyesen is érintkezhet. A tapasztalatok szerint ez a lehetőség a családtagokkal való levelezésben merül ki annak ellenére, hogy a nevelési anyagok általában tartalmazták az elítélt nyilatkozatát a szabadulás utáni letelepedési, munkavállalási szándékáról és jelzik az ebben való közreműködés iránti igényét is. Kivételes volt, hogy az elítélt ilyen irányú kérésére a hivatásos pártfogó az intézet közlése alapján felkereste az elítéltet és segítséget nyújtott neki.

Egyes bv. intézetekben több elítélt nevelési anyagában ugyanakkor a szabadításra való felkészítés érdekében tett intézkedésről feljegyzést nem lehetett találni.

A bv. intézet a 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 13. § a) pontjának megfelelően ugyan megállapíthatja azt, „...*hogy az elítélt szabadulása után hol kíván letelepedni és rendszeres munkát vállalni...*”, de az esetek többségében ez csak elítélti szándék marad. Ennek a segítése többnyire abban merül ki, hogy a bv. intézet az elítéltnek ezeket az esetleges próbálkozásait nem korlátozza, nem akadályozza.

A pártfogó felügyelet megszűnése újabb bűncselekmény elkövetése vagy a magatartási szabályok megszegése miatt

Év	Btk. 48. § (3) bek.		Btk. 72. § (4) bek.		Btk. 89. § (6) bek.		Btk. 82. § (2) bek.		Összesen	
	bcs.	msz.	bcs.	msz.	bcs.	msz.	bcs.	msz.	bcs.	msz.
1988	424	464	192	91	336	246	240		1192	801
1989	413	345	206	65	180	95	167		966	505
1990	338	158	182	40	123	35	148		791	233
1991	107	64	116	10	44	8	84		351	82
1992	66	16	73	8	47	4	22		208	28
1993	45	15	74	6	41	7	8		168	25
1994	117	55	47	5	75	10	2		241	34
1995	81	45	35	4	69	23	-		185	72
1996	79	25	39	11	96	13	10		224	49
1997	50	24	23	5	104	24	8		186	54
1998	85	40	28	6	132	50	2		247	96

12. A bv. intézetek a hivatásos pártfogók számára helyiséget biztosítanak az intézetben belül a fogvatartottak meghallgatásához, a pártfogóhoz fordulni kívánó elítélteket előállítják a hivatásos pártfogóhoz, és megteremtik a zavartalan beszélgetés feltételeit. Az elítéltek ügyeinek intézése elősegítését szolgálják a Magyar Pártfogók Országos Szövetsége és a Bv. Országos Parancsnoksága közötti együttműködési megállapodás mintájára a helyi bv. intézetek és bírósági bv. csoportok által kötött együttműködési megállapodások.

13. A vizsgált időszakban olyan munkahely nem volt, amely a bv. szervekkel, valamint a hivatásos pártfogókkal együttműködve szervezeten támogatta volna a társadalmi beilleszkedést. Csupán egy-egy munkahely, ahol a szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt hosszabb időn át jó munkát végzett, ajánlotta fel az elítélt számára, hogy szabadulása után ott is dolgozhat. Budapesten a KERIPSZOLG Bt. vállalja a szabadult elítéltek foglalkoztatását, de ezt az elítéltek az alacsony

munkabér miatt csak ritkán veszik igénybe.

Néhány bv. intézet a Munkaügyi Központtal kötött együttműködési megállapodást, melynek értelmében a Munkaügyi Központ hetente listát küld azon munkahelyekről, amelyekre a szabaduló elítéltek jelentkezhetnek. A listát a bv. intézet az elítéltekkel ismerteti.

14. A Bv. tvr. 42. § (6) bekezdés b) pontja előírja, hogy a magánelzárás alatt az elítélt nem fogadhat látogatót, kivéve a lelkészt, valamint a szabadulása előkészítése érdekében a leendő munkáltatóját, a hivatásos pártfogót és a karitatív szervezet megbízottját. Ezzel a lehetőséggel sem az elítéltek, sem a pártfogók nem éltek.

A rendőrség közreműködése

A rendőrség kötelezettségei teljesítésével kapcsolatos megállapításokról előljáróban érdemes megállapítani a Bv.

tvr. 94. § (2) bekezdése szerint „a pártfogó felügyelet végrehajtásában a rendőrség közreműködik és közbiztonsági szempontból ellenőrzi a pártfogolt magatartását. A rendőrség közreműködése során bejegyzi a pártfogolt személyi igazolványába az intézkedéssel kapcsolatos rendelkezéseket, a pártfogó felügyelet végrehajtása körében teljesíti a bíróság megkereséseit, ellenőrzi egyes magatartási szabályok [97. § (2) bek. a), c)-d) pont] megtartását, javasolhatja a pártfogó felügyelet tartamának [Btk. 82. § (4) bek.] és az előírt magatartási szabályoknak a módosítását (100. §), tájékoztatja a bíróságot a pártfogolt ellenőrzése során szerzett tapasztalatairól, segíti a hivatásos pártfogó munkáját.”

A rendőrségnek a pártfogó felügyelet végrehajtásában való közreműködése tehát egyrészt igazgatási funkciókból, másrészt büntetés-végrehajtási funkciókból tevődik össze, amely csak megfelelő információáramlás, együttműködés keretében biztosítható eredményesen. Az igazgatási funkciók körében a személyi igazolvánnyal kapcsolatos teendők ellátása, a pártfogó felügyelet bejegyzése, valamint az ennek megtörténtét igazoló tájékoztatásadás a feladata. A büntetés-végrehajtási funkciók keretében a bíróság, a bv. csoport, az ügyészség megkereséseinek teljesítése, a magatartási szabályoknak az ellenőrzése, adott esetben a pártfogó felügyelet tartama módosításának kezdeményezése és a hivatásos pártfogó munkájának segítése a cél.

1. A pártfogó felügyelettel kapcsolatos rendőrségi feladatok végzése során nehézséget jelent, hogy kellő mélységű belső szabályozás nem áll rendelkezésre; a feladatok pontos, részletes és számonkérhető megszabása pedig emelhetné az ügyintézésnek színvonalát. Bizonytalanság

volt tapasztalható a rendőrkapitányságon a pártfogó felügyelet alatt álló személyek nyilvántartása vonatkozásában mind a személyi kört, mind a módszert illetően, különös tekintettel az adatvédelmi korlátozásokra. A vizsgálat nemcsak megyénként, hanem rendőrkapitányságonként is teljesen eltérő – a semmilyen tevékenységtől a szabályszerűig terjedő – gyakorlatot tárt fel.

A rendőrkapitányságok többségénél a személyi igazolványba bejegyzést az igazgatásrendészeti osztály végzi, a bűnmegelőzési és a nyilvántartási feladatokat a bűnügyi osztály (a bírói értesítéseket is itt tartják nyilván), a pártfogoltak ellenőrzését a közrendvédelmi osztályok látják el.

A polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény 47. § (1) bek. a) pontjában foglalt felhatalmazás alapján a kormány módosította a személyi igazolvány kiadásának és nyilvántartásának átmeneti szabályozásáról szóló 147/1993. (X. 26.) kormányrendeletet. A 13/1999. (II. 1.) kormányrendelet 47. § (1) bekezdése beiktatta az eredeti kormányrendeletbe annak 20. § (1) bekezdés d) pontját, amely kimondja, hogy a rendőrkapitányság (rendőr-főkapitányság) által vezetett nyilvántartás többek között tartalmazza a kitiltására és – a fiatalokú kivételével – a pártfogó felügyeletre vonatkozó adatokat.

A kormányrendelet nem határozza meg, hogy a pártfogó felügyeletet milyen tartalommal kell nyilvántartani. A rendelet hatálybalépéséig a személyi igazolványba történt bejegyzés csupán a pártfogó felügyelet tényét, lejáratát idejét tartalmazta, de nem terjedt ki annak jogcímére. Az ORFK Közbiztonsági Főigazgatóság Igazgatásrendészeti Főosztály vezetője e rendelet végrehajtása tárgyában kiadta a

A pártfogó felügyeletnek a magatartási szabályok megszegése miatti megszüntetésével kapcsolatos ügyészi indítványok 1998-ban

Megye	Pártfogóktól érkezett előterjesztések			Ügyészi indítvány			Indítvány elutasítva			Folyamatban az ügy elbírálása		
	Btk. 48.§ (3) bek.	Btk. 72.§ (4) bek.	Btk. 89.§ (6) bek.	a	b	c	a	b	c	a	b	c
Főváros	41	6	36	41	5	36	2	-	-	-	10	39
Baranya	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bács-Kiskun	4	-	4	3	-	4	-	-	1	3	-	2
Békés	2	-	1	2	-	1	-	-	-	-	-	1
Borsod-A-Z.	26	5	34	25	5	34	-	-	-	14	3	24
Csongrád	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fejér	3	1	9	3	1	9	-	-	-	-	-	-
Győr-Mos.	-	-	5	-	-	4	-	-	3	-	-	-
Hajdú-Bihar	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-
Heves	-	-	3	-	-	3	-	-	-	-	-	-
Jász-Nagykur	23	-	-	22	-	-	1	-	-	8	-	-
Komárom-E.	3	-	1	3	-	1	-	-	-	-	-	1
Nógrád	-	1	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-
Pest	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Somogy	7	1	12	7	1	12	1	-	-	4	1	9
Szabolcs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tolna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Veszprém	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zala	5	2	4	4	-	4	-	-	-	4	-	4
Összesen:	117	16	110	113	13	109	4	-	4	34	14	77

4/1999. számú intézkedését, amely a rendőrkapitányságok (rendőr-főkapitányságok) igazgatásrendészeti osztályaira olyan feladatokat ró, amelyekkel a pártfogó felügyelet nyilvántartása csaknem teljes körű lesz. A rendőrkapitányságokon általában tudtak a kormányrendeletéről és az ORFK intézkedéséről, de volt olyan rendőrkapitányság is, amely a főügyészségtől értesült a kormányrendelet hatálybalépéséről.

2. A pártfogó felügyelet elrendeléséről szóló értesítések az ügyek többségében a rendőri szervekhez kellő időben megérkeztek. A lejáratí időt azonban nem min-

dig kísérték figyelemmel, így előfordult, hogy a lejárat után is élő ügyként szerepelt a pártfogó felügyelet, más rendőrkapitányságokon pedig lejárat előtt irattárba helyezték az ügyet. Egyes megyékben több pártfogolt egyáltalán nem szerepelt a rendőri szerv által vezetett nyilvántartó lapon. Ebben okként közrejátszott, hogy nem a nyilvántartásba vételt végző előadóhoz, hanem másik szolgálati ághoz került a bírói értesítő, ahonnan viszont az illetékes helyre továbbítása nem történt meg.

Mint ahogy egyes rendőrkapitányságokhoz egyáltalán nem vagy túlzottan

késve érkezett meg a pártfogó felügyelet alá helyezésről a bírói értesítés, célszerű lenne, ha a rendőrkapitányságok illetékei bizonyos időközönként felkeresnék egyeztetés céljából a bv. csoportokat.

3. A rendőri szervek a pártfogolt rendőrségen történő jelentkezéséről, a személyi igazolványba bejegyzés megtörténtéről vagy annak elmaradásáról a megyék több mint felében nem mindig tájékoztatták a bv. csoportot, illetőleg a hivatásos pártfogót. A tájékoztatás négy megyében történik meg rendszeresen a vizsgálati tapasztalatok szerint. A 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 9. § (1) bekezdésében előírt kötelezettséget a rendőrkapitányságok többsége tehát nem teljesíti, a hivatásos pártfogót nem értesítik. Egyes rendőrkapitányságok a pártfogók írásban történő értesítését azért mellőzték, mert a pártfogolt először a pártfogónál jelentkezett. Az egyes megyéken belül is eltérő a gyakorlat.

A pártfogolt köteles próbára bocsátás, illetve felfüggesztett szabadságvesztésre ítélet esetén felhívásra, egyéb esetekben a szabadságvesztésből szabadulása után 48 órán belül jelentkezni a lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságon a pártfogó felügyeletnek a személyi igazolványba bejegyzése végett [7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 4. § (1) bek. a) pontja]. Vádemelés elhalasztása esetén a Be.-nek az 1998. évi LXXXVIII. törvénnyel megállapított 102/A. § (3) bek. a) pontja szerint „*a pártfogolt köteles a vádemelés elhalasztásáról szóló határozat kézbesítése után a jogszabályban meghatározott időben állandó lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságon és a hivatásos pártfogónál jelentkezni*”. Erre az esetre jogszabály egyelőre még nem határozott meg időt.

A pártfogoltak jelentkezése teljesen esetleges, emiatt hatékony rendőri intéz-

kedéseket a megyék jelentős részében nem is foganatosítanak.

A vizsgálati tapasztalatok szerint több megyében és sok esetben elmaradt az intézkedés személyi igazolványba bejegyzése. A bejegyzés elmaradásának gyakori oka volt a pártfogolt ismeretlen helyen tartózkodása is. Amíg a feltalálása érdekében indult eljárás lezajlik, a pártfogó felügyelet tartama lejár. Előfordult az is – a pártfogolt jogait sértve –, hogy adminisztrációs hibára hivatkozva a rendőrkapitányságon nem törölték a pártfogó felügyeletet a személyi igazolványból.

4. A rendőrkapitányságok a pártfogói megkereséseknek általában eleget tesznek. A hivatásos pártfogók főként a felhívásra nem jelentkezett, ismeretlen helyen tartózkodó pártfogoltak tartózkodási helyének megállapítása céljából fordultak a rendőrséghez, illetőleg annak tisztázása végett, hogy a pártfogoltak ellen indult-e újabb büntetőeljárás.

5. A Bv. tvr. 94. § (2) bekezdése a rendőrség büntetés-végrehajtási feladatai közé sorolja a pártfogolt közbiztonsági ellenőrzését. Az ellenőrzés tényleges megvalósítása és a tapasztalatokról történő tájékoztatás nem működik megfelelőképpen az ország területén, és nem egységes az egyes megyékben még azon kevés esetben sem, amikor a rendőri szervet ellenőrzési kötelezettség terheli. A vizsgált időszakban nem volt példa arra, hogy a rendőrség az egyes magatartási szabályokat ellenőrizte, javasolta volna a pártfogó felügyelet tartamának és az előírt magatartási szabályoknak a módosítását, nem tájékoztatták a bíróságot a pártfogolt ellenőrzése során szerzett tapasztalatokról. A hivatásos pártfogó munkájának segítése tulajdonképpen abban merült ki, hogy a lakóhelyéről elköltözött vagy a pártfogónál többszöri felhívásra sem jelentkezett

Pártfogó felügyeletnek a magatartási szabályok megszegése miatti megszüntetésével kapcsolatos ügyészi indítványok

Év	Pártfogótól érkezett előterjesztések			Ügyészi indítványok			Indítvány elutasítása			Folyamatban az év utolsó napján		
	a Btk. 48 § (3) b.	b Btk. 72 § (4) b.	c Btk. 89 § (6) b.	a	b	c	a	b	c	a	b	c
1989	327	142	216	277	107	167	17	6	18	82	47	62
1990	142	105	64	126	81	44	8	3	7	14	19	7
1991	39	51	22	36	34	15	3	1	2	9	16	9
1992	19	33	33	18	25	22	4	1	3	4	17	13
1993	39	30	31	29	26	26	2	-	2	1	6	8
1994	82	33	40	81	23	35	3	1	3	19	20	19
1995	61	16	35	60	16	28	12	1	1	5	6	9
1996	54	30	52	53	28	47	7	-	2	25	21	29
1997	47	14	68	44	6	40	3	-	3	32	8	44
1998	117	16	110	113	13	109	4	-	4	34	14	77

pártfogolt tartózkodási helyének felkutatásában segítettek vagy közözést rendeltek el. A vizsgálat az egyik megyében feltárta, hogy több esetben három hónapos késedelemmel került sor a közözés teljesítésére. Vizsgálati tapasztalat szerint a rendőrkapitányságok mintegy 40%-ánál nem vezették a Körzeti Megbízotti Szabályzat 54. pontja szerinti nyilvántartást sem. A rendőrség ellenőrzési tevékenységet csak kisebb kapitányságokon végez pártfogoltak tekintetében, ahol az ún. KMB-s rendszer működik. A fővárosban a pártfogó felügyelet körében a rendőrség érdemi ellenőrzést nem végez, egyetlen ügyben sem volt észlelhető, hogy a rendőrség ellenőrizte volna a pártfogoltat, kiváltképp, hogy erről a pártfogót értesítette volna.

1998-ban és 1999 első félévében a vizsgálat időpontjáig a rendőrkapitányságok sem a bv. csoportokat, sem a főügyészségeket nem tájékoztatták a pártfogolt magatartási szabályszegéséről a

7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 5. § (4) bekezdése előírása ellenére. Ezen általános negatív értékelésnél két kivételt is lehetett tenni a vizsgálati tapasztalatok szerint (Érd, Székesfehérvár).

Megjegyezhető, hogy a Bv. tvr. 94. § (2) bekezdése a 97. § (2) bekezdés a), c)-d) pont megtartásának ellenőrzésére utal. A d) pont szerinti magatartási szabály az, hogy a pártfogolt „szabadságvesztésből való szabadulása idejére tartalékoltt keresményét, illetőleg letéti pénztét vagy annak egy részét a hivatásos pártfogó kezelje...”. Álláspontom szerint nem életszerű a rendőrségtől elvárni ennek a magatartási szabálynak az ellenőrzését. Ezzel szemben indokolt lenne a Bv. tvr. 97. § (2) bek. b) pontba foglalt magatartási szabályok ellenőrzését előírni, amely szerint a pártfogolt „meghatározott jellegű nyilvános helyeket ne látogasson”.

Minden ellenőrzés alapvető feltétele a pontos nyilvántartás azokról, akiket ellenőrizni kell. A vizsgálat során megál-

lapítható volt, hogy a rendőrkapitányságokon – az előző pontokban felsorolt okok miatt – több pártfogolt nem szerepelt a nyilvántartásban.

A pártfogó felügyelet alatt állók figyelemmel kísérése, ellenőrzése *a körzeti megbízott feladata lenne*. Amely városok területén a körzeti megbízotti hálózat nincs kiépítve és a pártfogó felügyelet hatálya alatt álló annak területén lakik, nincs, aki az ellenőrzést végrehajtsa. Mivel a rendőrség a pártfogó felügyelet magatartási szabályainak betartását részben csak formálisan, részben egyáltalán nem ellenőrzi, ezek megsértése miatt nem történt sem előállítás, sem szabálysértési eljárás indítása a vizsgált időszakban a megyék többségében. A bíróságok a pártfogó felügyelet elrendelésekor felnőtt korúakkal szemben csak ritkán írnak elő általánosan túlmenő magatartási szabályokat, azok is formálisak vagy nehezen ellenőrizhetők.

6. A rendőrkapitányságok egyetlen esetben sem indítványozták, hogy a pártfogolt rendszeresen a rendőrségen jelentkezzen. Ennek következtében a rendőrség kérése alapján nem is írtak elő ilyen kötelezettséget [Bv. tvr. 94. § (2) bek., 97. § (2) bek. e) pont, 108/1979. (IK. 8.) IM-utasítás 110. § (2) bek.]. Megjegyezhető, hogy az IM-utasítás nincs összhangban a Bv. tvr.-rel a rendelkezés helyének megjelölését illetően.

7. A pártfogó felügyelet magatartási szabályainak megszegése miatt őrizetbe vételre, előállításra nem került sor [1994. évi XXXIV. törvény 33. § (2) bekezdés e) pont, 38. § (2) bek.]. Kivételesen fordult elő, hogy a hivatásos pártfogó ismételt idézésének a pártfogolt nem tett eleget, ezért elővezetése iránt kellett intézkedni.

★

A vizsgálat során megállapítható volt, hogy a rendőrség feladatainak sza-

bályozása a pártfogó felügyelettel kapcsolatban megoldásra vár, feltétlenül szükséges lenne annak részletes szabályozása, hogy az igazgatásrendészeti feladatokon túlmenően, az ellenőrzési feladatokat mely egység és milyen módon köteles végrehajtani, illetőleg milyen formában köteles a hivatásos pártfogóval a szükséges kapcsolatot felvenni és azt fenntartani.

További szereplők

A Bv. tvr. 94. § (3)-(4) bek. szerint „A pártfogó felügyelet végrehajtásában a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek közreműködnek. A pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek munkáját az állampolgárok segítik és támogatják”.

Az önkormányzatok eseti jelleggel, a helyi munkalehetőség és a foglalkoztatás pénzügyi fedezetétől függően közhasznú munkába való bevonással, indokolt esetben segély folyósításával segítenek. A pártfogoltak munkáltatói a pártfogó felügyelet végrehajtásában csak annyiban működnek közre, hogy a hivatásos pártfogók kapcsolatai révén esetenként szóbeli tájékoztatást adnak a pártfogolt munkájáról vagy munkahelyének végleges elhagyásáról.

A munkáltatók a pártfogoltak többségét nem legálisan, hanem rendszerint csak „feketén” és alkalmi jelleggel foglalkoztatták. Illegális munkával foglalkoztatás esetén a 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 3. § (2) bekezdésében és a 6. §-ában előírt munkáltatói közreműködés nyilvánvalóan nem jöhet szóba.

Általános tapasztalat, hogy a pártfogoltak igyekeznek eltitkolni a pártfogó

felügyelet tényét, nehogy a munkahelyükről elbocsássák őket. Erre figyelemmel a hivatásos pártfogók is tartózkodnak a munkahelyen való megjelenéstől, ellenőrzéstől.

A vizsgálat során felkeresett munkáltatók közül öt települési önkormányzat városgazdálkodási intézménye akként nyilatkozott igen óvatosan, hogy attól függ a pártfogolt alkalmazása, hogy mi miatt volt elítélve. Ha az elítélés erőszakos, garázda jellegű vagy vagyon elleni bűncselekmény miatt történt, úgy szóba sem kerülhet az alkalmazásuk, nem hajlandók kockáztatni. Állításuk szerint a pártfogoltak foglalkoztatását az is nehezíti, hogy a helyi munkalehetőségek aránya ezt nem teszi lehetővé, mert „mit szólnának a büntetlen előéletű munkanélküliek ehhez”. A magánmunkáltatók – egy kivétellel – ennél markánsabban fogalmazták meg elutasító álláspontjukat. „*Micsoda, hogy egy bűnöző bizonytalanra tegye a cégem jó hírét, nevét, és ezzel tönkretegyem? Szóba sem kerülhet a foglalkoztatásuk.*”

Az elítéltektől kapott információk szerint csak azoknak volt lehetőségük munkába állni, akiknek családi, rokoni és ismerősi körben, saját vállalkozásukban biztosítottak munkát. Ezek azonban általában nem bejelentett, munkaviszonyhoz kötött foglalkoztatások. A munkáltatók azokat a pártfogoltakat, akiknek nincs lakóhelyük, családjuk – ami különösen a szabadságvesztésre ítélték esetében gyakori –, ritkán fogadják vissza.

A 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 3. § (2) bek. ugyan tartalmazza még azt az előírást, hogy „A munkáltató haladéktalanul értesíti a hivatásos pártfogót, ha a pártfogolt a meghatározott munkahelyen végzendő munkakötelezettségének [Tvr. 97. § (2) bekezdés b) pont] nem tesz eleget”, a hivat-

kozott jogszabályi helyen azonban már más rendelkezés van az időközben történt módosítások folytán a Bv. tvr.-ben. A munkáltatóktól a pártfogók értesítést egyébként sem kaptak. A pártfogolt munkahelyi magatartásáról úgy kaptak felvilágosítást, ha személyesen érdeklődtek minden írásbeli kööttség nélkül.

A munkanélküliek és hajléktalanok számára, a törvényi változásokra is figyelemmel, nem írják elő kötelező magatartási szabályként a meghatározott helyen való munkavégzést. Ezt a Bv. tvr. 97. § (2) bek. a)-g) pontjainak egyike sem tartalmazza már kifejezetten, a (3) bek. az előírását azonban lehetővé teszi.

A vizsgálat megállapította, hogy a munkáltatók többsége a pártfogó felügyelet végrehajtásában a hatályos jogi szabályozás által előírt módon nem vállal közreműködést. A hivatásos pártfogók is csak a munkaügyi központtal veszik fel a kapcsolatot.

A 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 6. § (1) bekezdése tartalmazza, hogy „a pártfogolt munkabérének meghatározott hányadát a hivatásos pártfogó kezelje” és hivatkozik a Bv. tvr. 97. § (2) bek. f) pontjára. Ez viszont ma már arról szól, hogy az elítélt meghatározott tanulmányokat folytasson, a d) pontban foglalt rendelkezés értelmében is csupán a szabadságvesztésből szabadultat illetően a tartalékkolt keresményét, illetve letéti pénzt vagy annak egy részét kezelheti a pártfogó, de már nem a szabadulása utáni munkájával szerzett munkabérért.

Olyan pártfogolttal a vizsgálatot végzők egyetlen esetben találkoztak csak, akinek a munkabére felhasználásának, kezelésének tárgyában korlátozó rendelkezést hozott a bíróság [Bv. tvr. 97. § (2) bek. d) pont, 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 6. §].

A Bv. tvr. 97. § (2) bek. b) pont, 114/A. §-a; a 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 3. § (2) bek., 6. § (2) bek. 10. § (2) bek.; a 108/1979. (IK. 8) IM-utasítás 110. § (1) bek., 121. § (1) bek., 130. § (1) bek. gyakorlati alkalmazására a legtöbb megyében nem került sor.

A Bv. tvr. 94. § (3)-(4) bekezdésében a szervezetekre megfogalmazott rendelkezések csupán óhajokká váltak. Az ott felsorolt szervezetek, az esetinek értékelhető kivételektől eltekintve, nem működnek közre a pártfogó felügyelet végrehajtásában, az állampolgárok pedig nem segítik, nem támogatják ezt, legfeljebb a vallási, karitatív szervezetek kivételek ez alól.

Egyéb tényezők

1. Vizsgálati tapasztalat szerint a bv. intézetből szabaduló, pártfogó felügyelet alá helyezett elítéltek iratanyagai általában már a tényleges szabadulást megelőzően érkeztek meg a pártfogókhoz. Ez alól csak az kivétel, amikor hátralévő idővel szabaduló feltételes szabadságáról dönt a bv. bíró. A próbára bocsátott és a felfüggesztett szabadságvesztés mellett alkalmazott pártfogó felügyelet elrendeléséről szóló értesítés, az adott bíróság gépfő kapacitásától függően, a jogerőre emelkedéstől számított 2-3 héten belül megérkezik a pártfogóhoz. Az ügyészségek a vádemelés elhalasztásáról szóló határozatukat a jogerőre emelkedést követően azonnal megküldik a pártfogónak. Más a helyzet azonban akkor, ha a pártfogó felügyelet alatt álló személy ellen új büntetőeljárás indult, és az illető előzetes letartóztatásba kerül. Ilyenkor a nyomozó hatóságok a tájékoztatást egyes esetekben késve, más esetekben egyáltalán nem teljesítik.

2. A feltételes szabadság, de még a próbára bocsátás, a felfüggesztett szabad-

ságvesztés mellett elrendelt pártfogó felügyelet alatt állók többsége is eleget tett jelentkezési kötelezettségének [7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 4. § (1) bek. b) pont]. Nem állítható ez azokról a pártfogoltakról, akik a szabadságvesztést kitöltve szabadultak.

A pártfogónál történő jelentkezési kötelezettségének a feltételes szabadságra bocsátottak 75-80 százaléka 48 órán belül, 20-25 százaléka írásbeli idézésre késedelmesen eleget tesz. A felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték és próbára bocsátottak 80 százaléka az idézésre megjelenik, a többiek kézre kerítése érdekében intézkedni kellett. A korábbi lakóhelyükről elköltözötték az új lakóhelyre küldött idézést követően hajlandóak együttműködni a pártfogóval.

Arra is volt példa két megyében, hogy a hivatásos pártfogó maga jelezte a feltételes kedvezményrel szabaduló pártfogó felügyelet alá helyezett személynek, hogy felkeresi a lakóhelyén, a lakásán, ami meg is történt. A hivatásos pártfogó a pártfogoltat a lakásán megtalálta, a pártfogó felügyelet magatartási szabályairól kioktatta, minderről hivatalos feljegyzést készített.

3. A 7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 5. § (2) bek. szerint „A hivatásos pártfogó adja a megbízást a társadalmi pártfogónak, akit lehetőség szerint a pártfogolt munkahelyén dolgozó vagy a lakóhelyén lakó személyek közül választ ki. Ha a pártfogolt munkahelye és lakóhelye nem azonos helyiségben van, a hivatásos pártfogó mindkét helyen megbízhat társadalmi pártfogót.”

Megállapítható volt, hogy megbízáson alapuló társadalmi pártfogók csak elvétve vannak az országban. A hivatásos pártfogó kérésére a pártfogoltak munkatársai adnak esetenként tájékoztatót a pártfogolt

magatartásáról, életkörülményeiről. Társadalmi pártfogó hiányában a hivatásos pártfogó egyéb személyes kapcsolata révén kap tájékoztatást a pártfogolt munkahelyi, lakóhelyi magatartásáról, esetleg munkaviszonya megszűnéséről.

Kivételes esetek azonban ezzel kapcsolatban is tapasztalhatók voltak. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében például még működnek társadalmi pártfogók. A nagyobb városokban a Családsegítő Központ alkalmazottai, míg kisebb településeken a polgármesteri hivatal alkalmazottai, jegyzői vagy igazgatási csoportvezetői. De társadalmi pártfogói feladatot ellátnak a megyében lelkészek, valamint a Munkaügyi Központ alkalmazottai. A társadalmi pártfogók a pártfogoltak lakóhelyén működnek. A társadalmi és hivatásos pártfogó közötti kapcsolattartás folyamatos. Pest megyében mindössze két társadalmi pártfogó működik, mindketten református lelkészek (Órbottyán, Vác). Jobbára lelki gondozást, munkahelykeresést végeznek. Ezen túlmenően Szolnok megyében működik még társadalmi pártfogó az országban.

A Szegedi Fegyház és Börtön együttműködési megállapodást kötött a Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtön Pasztorációs Társasággal, a Magyarországi Metodista Egyházal, a Magyarországi Jehova Tanúi Egyházal, melyek a szabadult elítéltek pártfogásában, utógondozásában való közreműködésre is készségüket fejezték ki.

4. Abban az esetben, ha a pártfogolt más megyei bíróság illetékességi területére költözött, a pártfogolt végrehajtási iratait a hivatásos pártfogó az illetékes bv. csoportnak megküldte. A hivatásos pártfogók felhívják a pártfogoltat, hogy hitelt érdemlően igazolja a költözését. Ennek megtörténte után kerül csak sor az iratok

továbbítására. A pártfogó által kezelt pénz átutalására – annak hiányában – nem volt szükség [108/1979. (IK. 8.) IM-utasítás 127. §].

5. 1998-ban a pártfogó felügyelet magatartási szabályai enyhítésére erre irányuló indítvány, javaslat hiányában nem, szigorítására 2 esetben, és a pártfogó felügyelet tartamának meghosszabbítására 1 esetben került sor.

6. A pártfogoltak egyéni szükségleteiktől függően az utógondozás keretében biztosítható támogatások közül főként pénzsegélyt, munkahelykeresést [7/1979. (VI. 29.) IM-rendelet 12. §], kérelmek megírását kérték. Egyértelmű tapasztalat, hogy a pártfogoltak az utógondozás keretében biztosított támogatást és segítséget gyakrabban veszik igénybe, mint a csak utógondozottak. Ennek oka, hogy a pártfogoltak a hivatásos pártfogóval rendszeresen találkoznak, és így lehetőség van a segítségnyújtás, segítélyezés lehetőségeinek az ismertetésére, a segítségnyújtással kapcsolatos felvilágosításra. Általános tapasztalat, hogy az utógondozás keretében a 7/1979. (VI.29.) IM-rendelet 13-14. §-a szerint biztosítható támogatást és segítséget a pártfogó felügyelet alatt állók sem kapják meg, mert ezek a rendelkezések a gyakorlatban nem érvényesülnek.

Az utógondozottak esetében megállapítható volt – lakókörnyezetük megismerése után – hogy igen rosszak az életkörülményeik, munka alig akad részükre, lényegében egyik napról a másikra teremtik meg életfeltételeiket. Az utógondozottak közül nagyon sokan hajléktalanok vagy hajléktalanszálláson laknak.

7. Előfordult, hogy a pártfogóktól kért és kapott segítséget olyan büntető felelősségre vonás hatálya alatt álló vagy állt személy is, aki nem jogosult utógon-

dozásra. Például közérdekű munkát letöltött személy, illetve ennek letöltése előtt álló személy, továbbá volt kényszergyógykezelt, hosszabb időt előzetes letartóztatásban töltött személy.

8. Az Igazságügyi Minisztérium által biztosított évi segélykeret felhasználásának gyakorlatát a hivatásos pártfogók jónak értékelik. A segélykeret nagysága a megyék nagysága, a pártfogoltak száma és egyéb szempontok szerint differenciáltan került megállapításra. A felhasználás a megyei bíróság elnökének rendelkezései és szabályozása szerint történik. Így a segélyben részesítés feltétele: ha a pártfogolt keresmény nélkül vagy csekély összeggel szabadult; munkába állása vagy kereső tevékenysége közeli időben nem várható; szállásgondjának, lakásgondjának megoldásához anyagi segítségre van szüksége; személyi okmányai kiváltásához kiadások merültek fel; megélhetése szabadulása után nincs biztosítva; gyógykezelésre szorul, gyógyszer kiváltásának támogatását igényli stb. Egy személy évenként – a feltételek megléte esetén – egyszer, különös méltánylást érdemlő esetben kétszer-háromszor részesíthető legalább 500, legfeljebb 5000 Ft segélyben. Van azonban olyan megyék, ahol a segélyösszeg 1000 és 10000, 500 és 15000 Ft között differenciálódik.

9. A próbára bocsátás és a felfüggesztett szabadságvesztés eseteiben a nyomozás anyagai általában megfelelő adatokat és tényeket szolgáltatnak az érdemi indítvány, illetve a határozat meghozatalához, a Be. 87. § (1) bek. a) és b) pontjaiban felsorolt kérdésekre a választ a gyanúsítottak kihallgatási jegyzőkönyvei tartalmazzák. A korábbi gyakorlattól eltérően a gyanúsított szorosan vett családi körülményeire, életvitelére, esetleg önéletraj-

zára vonatkozó kérdések már nem szerepelnek a jegyzőkönyvben, így a pártfogó felügyelet elrendelésének indítványozására az esetek többségében az elkövetett bűncselekmény jellegével összefüggésben került sor (italozó, kábítószer-élvező stb.).

Több megyében évek óta a tartás elmulasztásának vétsége miatt indult eljárásokban indítványozták az ügyészek a pártfogó felügyelet elrendelését és külön magatartási szabályként a tartásdíj kifizetésének havonta a pártfogó előtti igazolását. A legtöbb megyében azonban a helyi ügyészségek nem indítványozták az ilyen külön magatartási szabályok előírását, a bíróságok pedig indítvány nélkül hivatalból sem döntenek erről olyan esetekben sem, amikor a bűnelkövetés alkoholfogyasztással függött össze. Hiányosság miatt pótnyomozásra, nyomozás-kiegészítésre nem volt szükség. Eseti jelleggel fordult csak elő, hogy a bíróság arra irányuló ügyészi indítvány hiányában, illetve az ügyészi indítványtól eltérően rendelte el a pártfogó felügyeletet.

A kiskorú veszélyeztetésének büntette miatti ügyekben a fiatalkorúak ügyésze külön magatartási szabályként alkoholelvonó kezelésem történő részvétel előírására általában indítványt tesz olyan esetben, amikor a vádlott az igazságügyi orvosszakértői vélemény szerint alkoholist, cselekménye alkoholizmusával összefüggésben és felfüggesztett szabadságvesztés indítványozására kerül sor.

A pártfogó felügyelet megszüntetéséhez a jelentkezési kötelezettség elmulasztása szolgált alapul több megyében. Az előterjesztések a tett intézkedéseket – így elsősorban a felhívások megtörténtét, valamint a rendőrségi megkereséseket a lakás és tartózkodási hely felderítése érdekében – tartalmazták.

Elmaradt az ügyészi fellebbezés nem egy olyan esetben, amikor a bíróság visszaesővel szemben szabott ki végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés-büntetést, az ítélet rendelkező részében azonban nem rögzítette, hogy a vádlott a Btk. 89. § (6) bekezdés alapján pártfogó felügyelet alatt áll.

Kérdésként merült fel a gyakorlatban, hogy a vádemelés elhalasztása tartamának lejártakor kell-e a pártfogóknak írásban tájékoztatniuk az ügyészséget a pártfogolt magatartásáról, életkörülményeinek alakulásáról. Az egyik ügyészség határozatában kérte, hogy a pártfogó erről tájékoztassa őket. Ugyanakkor a másik ügyészség erről nem kért tájékoztatást, határozatában mindössze annyi szerepelt; ha a vádemelés elhalasztásának időtartama eredményesen eltelik, az eljárás megszüntetéséről határozni fognak. A hivatásos pártfogók munkájukhoz kérték, hogy a megszüntetésről kapjanak értesítést. Kérték továbbá a határozatba foglalását annak, hogy a pártfogoltnak mikor és hol kell jelentkeznie. A rendőrséget előtte értesítik a pártfogó felügyeletnek a személyi igazolványba történő bejegyzése végett. A kérés megoldását a legfőbb ügyészi utasítás tartalmazza, amely szerint „*Ha az ügyész a Be. 147/A. § (5) bek. alapján vádat emel, erről a megyei bíróság büntetés-végrehajtási csoportja útján a pártfogót is tájékoztatja.*” [2/1999. (ÜK. 2.) LÜ-utasítás 62. § (4) bek.]

Néhány következtetés

A pártfogó felügyelet végrehajtására vonatkozó jogszabályi rendelkezések – a végrehajtásban közreműködő szervek te-

vékenysége szerint is különbözően – igen eltérő mértékben vagy egyáltalán nem hatályosulnak.

Az elítéltek beilleszkedését segítő intézmények egy része – szervezett munkáltatás, szálláslehetőségek – szinte teljesen megszűnt. A pártfogó felügyelet így elsősorban a büntető felelősségre vonás hatálya alatt álló személy figyelemmel kísérését jelenti, külön magatartási szabályok előírása nélkül csak a jelentkezési kötelezettség kérhető számon. *A hivatásos pártfogók lényegében szükséges eszközök nélkül gyakorolják hivatásukat, a pártfogoltak részére a segélykeret felhasználásán kívül munkahely biztosításában, eseti lakhatásuk átmeneti megoldásában – a tanácsadáson kívül – érdemi segítséget a lehetőségek hiányában nyújtani nem tudtak.* A pártfogó felügyelettel érintett szervek között sok esetben az együttműködés nem megfelelő, a megkeresések teljesítésén túl nem terjed.

A pártfogó felügyelettel kapcsolatos rendőri nyilvántartások pontatlanok, nem rendszerezettek és kapitányságonként eltérőek. A rendőrség ügyviteli gyakorlata különböző, érdemi ellenőrzést csak néhány kapitányság végez. A pártfogó felügyelet tényének személyi igazolványban történő feltüntetése mulasztás folytán nem minden pártfogolt tekintetében történik meg. A gyakorlat szerint általában annak jegyzik be a pártfogó felügyeletet, aki önként jelentkezik a rendőrségen.

Az a tény, hogy *a vizsgálati tapasztalatok szerint a pártfogó felügyeletre és az utógondozásra vonatkozó hatályos jogszabályi rendelkezések jelentős részét a gyakorlatban nem alkalmazzák, a jogi szabályozás nem megfelelő voltára is következtetni enged.* A végrehajtási feladatok jelenlegi hatásköri szabályozásának az alapvető módosítása indokoltnak látszik.

Felmerült a szabadságvesztésből szabaduló pártfogoltak megfelelő határidőn belüli munkáltatása jogi és gazdasági feltételeinek megoldása, akár a pártfogoltaknak közhasznú munkába való kötelező bevonásával. *A pártfogó felügyelet ellenőrző szerepe csak a hivatásos pártfogók részéről tapasztalható, segítő szerepe azonban – elsősorban a munkája állás, a lakásmegoldás keresése, valamint az anyagi támogatás terén – egyre inkább szűkül.*

A vizsgálat során észlelhetők voltak azok a körülmények, amelyek a pártfogó felügyelet jogintézményének érvényesülését gátolják, a törvényi rendelkezések betartását nehezítik, a pártfogó felügyelet alatt álló személyekkel foglalkozó hatóságok között az információáramlást lassítják.

A vizsgálat tapasztalatai alapján *célzerű egy országos főkapitányi intézkedés kiadása*, amely előírásokat tartalmazna a rendőrség egyes szakterületeinek a pártfogó felügyelettel kapcsolatos feladatairól. Így szabályozná, hogy hol kell nyilvántartani a pártfogoltakat, milyen feladatai vannak e körben az igazgatásrendészeti, bűnügyi és közrendvédelmi szolgálatoknak. A pártfogó felügyelettel és az utógondozással kapcsolatos jogszabályok alapvetően 1979-ben kerültek meghatározásra, azokat időközben bizonyos mértékben – elsősorban formai okokból – módosították, de lényegében a keletkezésük idején fennálló társadalmi viszonyokat tükrözik, s helyenként még az államigazgatási szervek megnevezése sem pontos (például 107/1979. IM-utasítás bevezetője, 108/1979. IM-utasítás bevezetője, 115. §-a stb.). A jelenlegi társadalmi viszonyok között illuzórikus munkahelyi közösségek társadalmi pártfogókénti működésére számítani, de az is szokatlan

lenne már, ha valaki a társadalmi pártfogói tevékenységet karitatív szervezeteken, személyeken kívül, díjazás nélkül vállalná.

A hivatásos pártfogók nagymértékű és további növekedés előtt álló igénybevétele is oka annak, hogy a pártfogó felügyelet alatt állók részéről a pártfogók általában megelégednek a rendszeres kapcsolattartással, illetve a látókörükből eltűnt pártfogoltak felkutatására tett intézkedésekkel, s csak a legritkább esetben kezdeményeznek szankciókat a pártfogó felügyelet szabályainak megsértése miatt.

A bv. intézetekben a szabadulás előkészítésére vonatkozó munka jórészt formális. Ennek egyik oka az egy nevelőre jutó elítéltek nagy száma és a nevelők egyéb, más irányú ügyintézői leterheltsége. Másik oka pedig az olyan munkahelyek, kulturált szálláshelyek hiánya, amelyek a bv. intézetek jelzésére készséget mutatnának a börtönből szabadultak munkáltatására, befogadására.

Utógondozás – mint szervezeten működő tevékenység – lényegében nem létezik. Az, hogy a börtönből szabadult – ha ő is úgy akarja – a pártfogóhoz fordulhat és némi csekély összegű segélyben részesül, a beilleszkedési gondjait alapvetően nem, illetőleg csak időlegesen oldja meg.

A pártfogó felügyelet és az utógondozás, mint két jogintézmény végső célját illetően részben azonos ugyan – az elítélt társadalomba való beilleszkedésének szolgálata, összességében azonban mégis más, hiszen a pártfogó felügyelet hatósági határozaton alapuló szankció a kötelező magatartási szabályoknak a betartásával, míg az utógondozásnak hatósági határozati alapja nincs és nem kötelező jellegű az elítélt vonatkozásában. Ebből az eltérésből is következik, hogy

a két intézmény vonatkozásában külön jogi szabályozást kell fenntartani és annak átgondolását, meddig tartanak a büntető, büntetés-végrehajtási feladatok, hol kezdődnek a szociálpolitikaiak. Ha ezen alapkérdés tisztázódott, van lehetőség arra, hogy a pártfogó felügyelet és az utógondozás során az egyes eljáró szervek feladata megállapításra kerüljön. A jelenlegi jogi szabályozás tehát nem alkalmas a pártfogó felügyelet ha-

tékony végrehajtására, mert részben hiányosak azok a rendelkezések, amelyek ténylegesen az általános és speciális bűnmegelőzési célokat szolgálnák, illetőleg az elkövetők társadalomba való beilleszkedését elősegítenék, másrészt az intézményi háttér, a hatékony egységes igazgatás sincs biztosítva, a pártfogó felügyeletet jelenlegi formájában a tartalmi kiüresedés veszélyezteti.

Vókö György

Alkotmányozási szolgálat

